

УДК 658.586

Рожков В.О.

*кандидат економічних наук, докторант,
Запорізька державна інженерна академія***ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ****APPROACHES TO DEFINING THE ESSENCE CONCEPT
OF ECONOMIC SECURITY****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено походження терміна «економічна безпека» та розглянуті підходи різних авторів до визначення сутності терміна «економічна безпека», що нині існують у науковій літературі. Систематизовано, проаналізовано та виявлено особливості наявних підходів до визначення поняття економічної безпеки підприємства. Уточнено сутність економічної безпеки підприємства з метою створення передумов до реалізації та забезпечення економічної безпеки в практиці роботи вітчизняних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, чинники економічної безпеки підприємства, ефективне функціонування підприємства, потенціал розвитку підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано происхождение термина «экономическая безопасность» и рассмотрены подходы различных авторов к определению сущности термина «экономическая безопасность», существующих сегодня в научной литературе. Систематизированы, проанализированы и выявлены особенности существующих подходов к определению понятия экономической безопасности предприятия. Уточнена сущность экономической безопасности предприятия с целью создания предпосылок к реализации и обеспечению экономической безопасности в практике работы отечественных предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятие, факторы экономической безопасности, эффективное функционирование предприятия, потенциал развития предприятия.

ANNOTATION

The article investigates the origin of the term «economic security» and the approaches of different authors to define the essence of the term «economic security» that exist in the scientific literature. There're systematized, analyzed and identified the features of the existing approaches to the definition of economic security of enterprise. The essence of enterprise' economic security is specified in order to create preconditions for the realization and implementation of economic safety in the practice of domestic enterprises.

Keywords: economic security, enterprise, factors of economic security, effective enterprise' work, development potential of the enterprise.

Постановка проблеми. У сучасних умовах процес успішного функціонування і економічного розвитку українських підприємств багато в чому залежить від удосконалення їхньої діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки. На діяльність підприємства в сучасних умовах впливають такі чинники, як міжнаціональні, регіональні конфлікти, корупція та насамперед – нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні.

Розглядаючи економічну безпеку як один із видів забезпечення безпеки підприємства, необхідно зазначити, що вона займає провідне місце серед всіх інших видів безпеки. У зв'язку

із цим дедалі більшої актуальності набуває проблема економічної безпеки підприємств та її моніторинг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань, пов'язаних із економічною безпекою підприємства, її моніторингу та стійкістю економіки, було присвячено чимало наукових досліджень як у світовій економічній літературі, так і у роботах вітчизняних учених-економістів.

Серед провідних авторів, що займаються проблемами економічної безпеки підприємства, варто виділити: Т.Н. Гладченко, Г.В. Козаченко, Н.М. Яценко, В.П. Мунтіян, П.В. Пашко, Т.М. Соколенко, В.О. Савіна, Є.О. Олейніков, В.Л. Ортинський, О.Ф. Новікова, Т.Г. Васильців, О.В. Рудницька, І. Шевченко, Л.Г. Шемаєва, С.А. Тамбовцева, Л.А. Абалкіна, К.Х. Ішполітов, Пастернак- Г.В. Таранушенко, В.О. Шлемко, І.А. Бінько, М.М. Єрмошенко.

Попри вагомий доробок названих учених, зміна умов зовнішнього середовища, вплив внутрішніх і зовнішніх чинників посилюють доцільність розгляду питань економічної безпеки підприємства, формування ефективного постійно діючого механізму моніторингу та управління нею у структурно-функціональному аспекті, стратегічній взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Метою статті є дослідження наявних підходів до визначення поняття економічної безпеки підприємства для уточнення сутності даної економічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Проблеми власної економічної безпеки виникають перед кожним підприємством не тільки в кризові періоди, але і під час роботи в стабільному економічному середовищі. Для промислових підприємств оцінка економічної безпеки важлива, у першу чергу, тому, що їх активно задіяний потенціал є визначальним стабілізуючим фактором антикризового розвитку, гарантом економічного росту і підтримки економічної незалежності і безпеки країни.

Дослідження проблем економічної безпеки на різних рівнях ієрархії управління економікою (держави, регіону, галузі, підприємства) та їх особливостей у вітчизняній науці почалося відносно недавно – наприкінці ХХ століття.

Так, у 1998 р. було ухвалено Концепцію економічної безпеки України, де її суть визначено як «... спроможність національної економіки забезпечити свій вільний, незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих варіантів розвитку подій, та здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз». У Концепції визначено основні загрози національній безпеці України і розкрито їх суть, розглянуто питання безпеки реального та фінансового секторів економіки, функціональні і відтворювальні аспекти економічної безпеки та приведені інтегральні показники економічної безпеки України [1, с. 56].

У перекладі з грецької «безпека» означає «володіти ситуацією», тобто безпека – це такий стан суб'єкта, за якого ймовірність зміни властивих цьому суб'єкту якостей та параметрів його зовнішнього середовища незначна, менше певного інтервалу [2].

Термін «економічна безпека» з'явився в історії української економічної теорії нещодавно, відтак його визначення не є остаточно сформованим та однозначним. Поняття «економічна безпека підприємства» можна розглядати у якості практичного використання принципів сучасного менеджменту, своєчасної реакції на зміни в зовнішньому середовищі, а також ситуаційного підходу, яким визначається швидкість і адекватність реакції, що забезпечують адаптацію підприємства до умов його функціонування.

У більшості наукових праць поняття «економічна безпека» розглядається як спроможність економіки забезпечити свій вільний і незалежний розвиток, стабільність громадського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за несприятливих умов і варіантів розвитку подій; здатність держави до захисту національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до наявних умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

На думку багатьох науковців із пострадянського простору, зокрема С. Тамбовцева, під економічною безпекою будь-якої системи необхідно розуміти сукупність властивостей стану її вироб-

ничої підсистеми, що забезпечує можливість досягнення цілей усієї системи [3, с. 17-24].

У Л. Абалкіна: «сукупність умов і чинників, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, спроможність до постійного оновлення і самовдосконалення» [4, с. 55-70].

На думку В. Савіна, економічна безпека це система захисту життєвих інтересів країни. При цьому об'єктами захисту виступають: народне господарство країни в цілому, окремі регіони, сфери і галузі господарства, юридичні та фізичні особи як суб'єкти господарської діяльності [5, с. 22-26].

К.Х. Іпполітов вважає, що економічна безпека держави охоплює захищеність всієї системи «економічних відносин, які визначають прогресивний розвиток економічного потенціалу країни і забезпечують підвищення рівня добробуту всіх членів суспільства, його окремих соціальних груп, а також формують основи обороноздатності країни, захищеність від небезпек та загроз, джерелом яких є внутрішні та зовнішні протиріччя» [6].

На думку П.В. Пашко, економічна безпека – це стан економічного забезпечення національної безпеки держави, загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний, збалансований та стабільний розвиток економічної системи держави, забезпечення самодостатності та стійкості системи, що включає механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам [7, с. 5-16].

У Г. Пастернака-Таранушенка «економічна безпека – це стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення, розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців» [8, с. 140-145].

Науковці В. Шлемко та І. Бінько вважають за економічну безпеку «такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави» [9].

На думку В. Мунтіян, «економічна безпека – загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний і стабільний розвиток економіки держави, що включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам» [10, с. 23-24].

Своє бачення економічної безпеки пропонує М.М. Єрмошенко. Науковець вважає, що економічна безпека є нічим іншим, як «такий стан економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів стабільний і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери» [11, с. 52-55].

Більш комплексно трактування сутності поняття «економічної безпеки» можливо визна-

чити через виокремлення її основних цілей, зокрема:

- забезпечення високої фінансової ефективності робіт, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративних НДДКР;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан довкілля;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів та відділів підприємства;

- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу, майна, а також комерційних інтересів [12, с. 47-48].

Таким чином, можемо узагальнити існуючі підходи до визначення сутності економічної безпеки з урахуванням наявних ключових положень (рис. 1).

Отже, у науковій літературі систему економічної безпеки розуміють також як сукупність взаємопов'язаних елементів, що складають єдине ціле. Вона містить такі складові елементи: суб'єкти безпеки, об'єкти безпеки, механізм забезпечення економічної безпеки. Відмінним є тлумачення основних складових економічної безпеки підприємства, серед яких: фінансова; інтелектуальна; технологічна; правова; інформаційна.

Висновки та пропозиції. Аналіз науково-теоретичних підходів щодо розуміння сутності поняття «економічна безпека» засвідчує, що не існує однозначної термінології щодо її визначення, оскільки науковці мають власне бачення об'єкта економічної безпеки.

Таким чином, поняття «економічна безпека» трактується: по-перше, через характеристику стану системи, а саме – стійкість, стабільність тощо; по-друге, через здатність протидіяти внутрішнім та зовнішнім загрозам; по-третє, через можливість повноцінної реалізації усіх функцій суб'єкта господарювання; по-четверте, через повноцінне забезпечення усіма необхідними ресурсами та їх використання у виробничо-господарській діяльності.

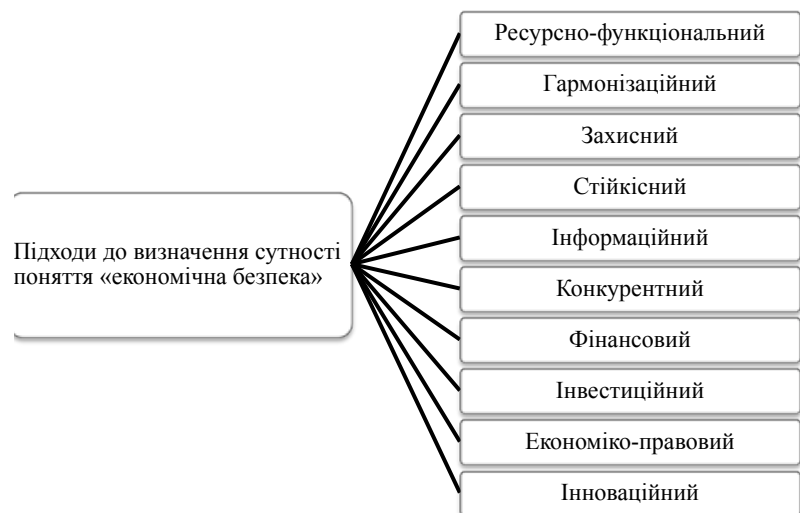

Рис. 1. Підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека»

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція економічної безпеки України / [кер. проекту В.М. Геєць]; Ін-т екон. прогнозування НАН України. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
2. Корчевська Л.О. Методологічні питання економічної безпеки підприємства / Л.О. Корчевська, Г.В. Жосан // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – Вип. 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10klosce.pdf.
3. Тамбовцев В. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура и проблемы / В. Тамбовцев // Вестник МГУ. – 1995. – № 3. – С. 17-24.
4. Бурцев В.В. Факторы финансовой безопасности России // Менеджмент в России и зарубежом. – 2001. – № 1. – С. 55-70.
5. Савин В.А. Некоторые аспекты экономической безопасности России / В. А. Савин // Международный бизнес России. – 1995. – № 9. – С. 22-26.
6. Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та інш. Моделювання економічної безпеки: держави, регіону, підприємства : монографія. – Х. : ВД «Інжек», 2006. – 240 с.
7. Пашко П.В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки / П.В. Пашко // Митна справа. – 2010. – № 1(67). – С. 5-16.
8. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави : підручник для осіб, що навчаються за фахом «Службовець, державного управління». – К. : ІДУС при Кабміні України. – 1994. – 240 с.]
9. Шлемко В.Т. Білько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
10. Мунтян В.І. Економічна безпека України. – К. : КВІЦ, 1999. – 462 с.
11. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
12. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства : інноваційний аспект [Текст] : монографія / С.М. Шкарлет. – К. : Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 436 с.